

CITEVA PROBLEME ALE ISTORIEI LOCALE

L. ROMAN

Hotărârile Congresului al IX-lea al P.C.R., ale plenarei C.C. al Partidului Comunist Român și ale sesiunii M.A.N. din decembrie 1965 au deschis noi perspective dezvoltării tuturor ramurilor științei românești pe calea larg deschisă de revoluția socialistă din țara noastră. Perspective noi se profilează și în fața istoriografiei, inclusiv a acleia de orientare locală. Recentele vizite ale conducătorilor de partid și de stat în diferite regiuni ale țării, cuvântările tovarășului N. Ceaușescu în timpul lor constituie un îndemn energetic și entuziast spre valorificarea tradițiilor mărețe, de care este plin trecutul tuturor ținuturilor patriei, în vederea adâncirii educării poporului în spiritul patriotismului socialist.

Articolul de față se înscrie în aceste preocupări. El constituie capitolul I dintr-o lucrare mai întinsă, avînd titlul *Istoria locală și metodică folosirii ei în predarea lecțiilor de istorie a României la clasa a XI-a*. Acest prim capitol definește unele noțiuni fundamentale ale istoriei locale, face o rapidă trecere în revistă a dezvoltării istoriografiei de orientare locală în România, în trecut și în perioada actuală, și înfățișează activitatea de cercetare a istoriei locale desfășurată de autor, cu sprijinul altor cadre didactice și al elevilor. Urmează un al doilea capitol, referitor la necesitatea folosirii materialelor de istorie locală în predarea istoriei și la istoricul întrebunțării lor. Cel de-al treilea capitol se ocupă de metodică folosirii elementelor de istorie locală în predarea lecțiilor de istorie a României la clasa a XI-a.

Noțiuni fundamentale ale istoriei locale

Este necesar să ne oprim asupra acestora, întrucît, pe de o parte, unii teoreticieni și metodiști burghezi le acordă accepții înguste, unilaterale. Pe de altă parte, înseși noțiunile nu pot fi imuabile, ele trebuind să-și muleze

sfera și conținutul în concordanță cu dezvoltarea societății, experienței umanității, științei, lucru pentru care unele vechi formulări trebuie revăzute.

Evident, înainte de toate trebuie să lămurim ce este istoria locală. În forma sa cea mai simplă, definiția ar putea fi: istoria dezvoltării societății omenești într-un anumit mediu local.

1. Pentru elucidare va trebui să stăruim asupra noțiunii „mediu local”. Sfera ei a fost în chip foarte diferit considerată în trecut.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea o serie de sociologi au luat în considerare ca mediu educativ familia (F. Le Play, Z. Myslakowski, Michna, Teizo Toda), satul (Plichek, L. von Wiese), micile orașe (S. Kurska, F. Pisarski, Greller), localitatea și regiunea (L. Verniers)¹. După cum se vede, distonanța este deplină, folosindu-se întreaga scară posibilă.

Un fenomen similar observăm în perioada menționată și în literatura românească. G. Ionescu-Gion propunea în 1889 ca în predarea istoriei patriei să se folosească istoria satului sau a orașului în care se află școala². Spiru Haret, într-o circulară din 1897, recomandă pentru educarea patriotică, printre altele, „pelerinaje la locuri istorice”³. În perioada interbelică, școala sociologică de la București atribuia rolul de mediu educativ satului, ceea ce au propovăduit și o serie de metodici de predare a istoriei: a lui Gh. N. Costescu în 1921⁴, a lui I. Nisipeanu și T. Geantă prin 1928⁵. Dacă aceștia din urmă se refereau concomitent la istoricul satului și bisericii lui, precum și al mănăstirii apropiate, D. Gușețoiu, în metoda publicată în 1937, avea în vedere doar o mănăstire, un monument sau o localitate istorică⁶.

În afara acestei îngustări de orizont, au existat însă și vederi mai largi, împărtășite de istorici, cât și de pedagogi. N. Iorga considera necesar încă din 1912 ca profesorul secundar „să facă... cercetări cu privire la județul în care trăiește, la orașul care-l cuprinde”⁷, ceea ce a mai arătat și cu alte ocazii.

¹ Vezi Stanciu Stoian, *Din problemele localismului educativ*, ed. 3, București, „Socec”, [1939], p. 18, 19, 21, 25, 140, 187, 189 și 190; Ovidiu Bădina, *Dimitrie Gusti, Contribuții la cunoașterea operei și activității sale*, București, Edit. Științifică, 1965, p. 89 și 92—96.

² Vezi G. Ionescu-Gion, *Studiul istoriei naționale în școlile noastre (Confesiunile...)*, București, Tip. „Românul”, 1889, p. 27.

³ Spiru Haret, *Circulara d-lui ministru al cultelor și instrucțiunii publice cu No. 3.253 din 22 aprilie 1897...*, în „Monitorul oficial”, 18, 23 aprilie/5 mai 1897, p. 698, col. III.

⁴ Vezi Gh. N. Costescu, *Metodica istoriei Românilor*, ed. 2, București, „Viața românească”, 1921 (Educație și învățămînt, vol. III), p. 49 și 59.

⁵ Vezi I. Nisipeanu, T. Geantă, *Pentru reforma învățămîntului istoriei. Metodica istoriei în spiritul școlii active*, București, „Cultura românească”, [f.a.] (Școala activă, vol. IV), p. 105, 106 și 108. Din datele cuprinse în lucrare (p. 63, 106), o putem data între 1928 și 1930.

⁶ Vezi D. Gușețoiu, *Metodica istoriei în școala secundară*, Râmnicu-Vâlcea, Libr. „Anastasiu și Petrescu”, 1937, p. 22—23.

⁷ N. Iorga, *Nevoia reînnoirii cunoștințelor istorice în învățămîntul secundar. Conferință...*, București, Edit. „Casa Școalelor”, 1912, p. 33—34.

Ion Lupaș propunea folosirea la predarea istoriei în școală a „istoriei locale și regionale”⁸.

Programa analitică pentru învățământul secundar, legiferată în 1934, statua că în predarea istoriei României „profesorul va face cunoscut elevilor... și trecutul istoric al orașului lor”⁹, dar în același timp cerea să se cerceteze mijloacele de intuiție pe care le oferă regiunea și să se strângă legătura învățământului cu aceasta¹⁰. „Revista istorică română”¹¹ a publicat cu regularitate note bibliografice asupra literaturii de istorie locală, din care se poate observa că obiectului ei îi acordă drept extensiune maximă o provincie istorică a țării. Tot așa și unii pedagogi înglobau în mediul local întreaga regiune: Stanciu Stoian, I. C. Petrescu¹².

Desigur, însăși acceptarea folosirii în predarea istoriei, în activitatea educativă, a istoriei locale — iar noi am citat mai ales puncte de vedere partizane acestei concepții — constituie o orientare rațională, îndreptată împotriva dogmatismului vechilor metode. Tradițiile acestea înaintate le preia știința României socialiste.

Totodată, observăm că literatura veche aflată pe poziții mai înaintate prezenta greșit sfera și conținutul noțiunii „mediu local” prin reducerea în multe cazuri a sferei pînă la sat și chiar familie și prin colorarea adeseori a conținutului cu elemente contrarevoluționare, naționaliste, apologetice-burgheze, mistice. Literatura marxist-leninistă din țara noastră a înlăturat tezele acestea, abordînd conținutul noțiunii de pe poziții științifice, revoluționare. Sfera noțiunii sus-menționate este extinsă cel mai adeseori la o regiune administrativă¹³, dar nevoile muncii educative cer uneori referirea la un teritoriu mai restrîns¹⁴.

⁸ I. Lupaș, *Istoria națională și istoria universală în învățământul gimnazial...*, în *Probleme școlare. Critici și sugestii*, București, „Cugetarea”, [1936], p. 116. Accepția termenilor este instabilă: la p. 122 apare „istoria locală sau regională”.

⁹ [Programa analitică pentru învățământul secundar]. *Istoria. Lămuriri*, în „Monitorul oficial” partea I, nr. 191, 21 august 1934, p. 5304, col. II.

¹⁰ [Idem], *Introducere...*, *ibid.*, p. 5278, col. I.

¹¹ „Revista istorică română”, I—XVII, București, 1931—1947: *Notițe bibliografice*.

¹² Vezi St. Stoian, *op. cit.*, p. 25 sq., 115, 140, 184, 199, 200 și 207—208.

¹³ Vezi Titus Roșu, *Din activitatea cercului de istorie al Școlii medii nr. 1 din Oradea în anul școlar 1936—1957*, în *Din experiența cadrelor didactice în munca de educare patriotică a elevilor*. Comunicări susținute la cea de-a doua sesiune centrală din 1958, București, E.S.D.P., 1959 (M.I.C., I. Șt. P., Lecturi pedagogice), p. 48—52; Paul D. Popescu, *Folosirea materialului de istorie locală pentru educarea elevilor în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar*, în *Lecturi pedagogice. Sesiunea a 4-a*, București, E.D.P., 1964, p. 38, *passim*; [C. Marinescu și colectiv.], *Metodica predării istoriei în școala de 8 ani (Predarea cunoștințelor de istorie a patriei la clasele I—IV)*, București, E.D.P., 1962 (M.I., I.Șt.P.), p. 65 și 346—347.

¹⁴ Vezi Vasile Popa, Iosif Pataki, *Contribuții ale profesorilor de istorie la educarea patriotismului socialist la elevi*, în „Revista de pedagogie”, VII, 2, 1958, p.64—65; Tia Mureș, *Unele procedee de educare a dragostei pentru locul natal la elevii mici prin lectura în afară de clasă*, în *loc. cit.*, VII, 12, 1958, p. 54—55, 59, *passim*; Ioan Truță, *Lecțiile de istoria patriei — strîns legate de istoria meștegurilor pe care trăim și muncim*, în „Drumul socialismului”, XIV, 2480, Hunedoara, 15 decembrie 1962, p. 2.

Același lucru se observă și într-o serie de lucrări din literatura străină. În cea sovietică, de exemplu, prin istorie locală se înțelege, în special, istoria ținutului (regiunii) natal, ceea ce se vede și din termenii folosiți : „istoria rodnogo kraia“, „kraevedenie“. În acest spirit a și fost formulată definiția : „Prin ținut natal... se subînțelege teritoriul natal care înconjură școala (satul și teritoriul pendinte de sovietul sătesc, orașul și împrejurimile lui), raionul și regiunea administrativă (ținutul, republica autonomă)“¹⁵. Cîteodată însă referirile se fac doar la un raion, ba chiar și la un oraș, la un sat¹⁶.

Apare evident că cercetarea istoriei locale și nevoile folosirii ei în munca educativă cer o defnire elastică a sferei noțiunii în discuție, capabilă să îmbrățișeze toată gama necesară. Definirea aceasta n-o considerăm de caracter formal, ci de accentuată însemnătate educativă. Să ne explicăm.

Liceul nostru se află în comuna Brănești, în marginea vestică a raionului Lehliu, elevii provenind și dintr-o serie de sate din raioanele Urziceni și Oltenița. Nu trecem însă cu vederea și faptul că satul nostru este doar la 19 km de centrul orașului București, unde organizăm cu regularitate lecții în muzee, vizite și vizionări colective de spectacole și unde o mare parte din absolvenții școlii își continuă studiile. Experiența ne-a arătat că, pentru a folosi elemente de istorie locală în predarea istoriei României, cîteodată sîntem nevoiți să ne referim la întreaga Muntenie, întrucît o delimitare inferioară este imposibilă sau în orice caz rară (de exemplu în lecțiile referitoare la orînduirea comunei primitive, la orînduirea sclavagistă etc.) ; altă dată referirea se poate circumscrie la teritoriul actualei regiuni București, ceea ce corespunde în cea mai mare parte fostelor județe Ilfov, Ialomița, Vlașca, Teleorman (de exemplu în lecțiile referitoare la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, la înfăptuirea revoluției socialiste etc.) ; uneori putem concretiza pînă la teritoriul actualului raion Lehliu, ceea ce corespunde unei părți din fostele județe Ilfov și Ialomița (de exemplu în lecțiile referitoare la dezvoltarea României între anii 1859 și 1866, 1878 și 1900, înfăptuirea revoluției socialiste etc.) ; avem chiar posibilitatea să ne referim și la anumite sate și oameni din satele natale ale elevilor, ceea ce trezește interesul cel mai susținut al acestora și prezintă valențe educative multiple (de exemplu în studierea luptei țărănimii pentru reforma agrară după 1859, a răscoalei țărănești din 1888, a înfăptuirii revoluției socialiste etc.).

Totodată, luăm în considerare că popularizarea trecutului revoluționar al poporului și clasei muncitoare bucureștene, popularizarea realizărilor obținute de capitală în anii revoluției socialiste, popularizarea tradițiilor culturale și frumuseții ei are o mare însemnătate educativă pe întreg cuprinsul

¹⁵ A. E. Stavrovski, *Uneklassnaia kraevedceskaia rabota*, Moskva, Izd. A.P.N. R.S.F.S.R., 1951, (A.P.N. R.S.F.S.R., Inst. metodov obuceniia. Pedagoghiceskaia biblioteka ucitelca), p. 11. „Ținut“ (krai) este denumirea citorva regiuni administrative din R.S.F.S.R.

¹⁶ Vezi V. G. Carțov, *Metodica istoriei U.R.S.S. pentru învățămîntul elementar (în ajutorul învățătorului)*, [București], E.S.D.P., 1953, p. 195—197 și 252—253.

Republicii Socialiste România. Slavici remarca : „Soarele pentru toți românii la București răsare”¹⁷. Reluând ideea, acad. C. Daicoviciu nota : „Pentru noi, ardelenii, soarele a răsărit întotdeauna la București... Pentru noi, cei din Transilvania, Universitatea din București a constituit un simbol concret al culturii de remarcabilă strălucire, realizată prin munca lucidă, tenace și înțeleaptă a întregului nostru popor”¹⁸. Orientarea aceasta crește specific pentru școala noastră în virtutea situației ei, ceea ce ne determină să-i acordăm o atenție susținută în tratarea lecțiilor care înglobează elemente de istorie a orașului : mișcarea revoluționară din 1821, revoluția burghezo-democratică din 1848, unirea Moldovei cu Țara Românească, demonstrația muncitorilor la 13 decembrie 1918, luptele greviste din ianuarie-februarie 1933, insurecția armată din august 1944, lupta pentru instaurarea puterii democrat-populare, construirea socialismului etc.

Așadar, determinarea sferei noțiunii „mediu local” are o serioasă însemnătate practică, ea orientând munca educativă cu folosirea elementelor de istorie locală¹⁹.

Dar nu numai la aceasta se rezumă însemnătatea ei practică. Ea stabilește și cadrul cercetărilor științifice de istorie locală, precum și, în general, al cercetărilor științifice locale de diferite specialități, desfășurate cu scopul orientării dezvoltării multilaterale pe mai departe a ținutului.

Pornind de la cele de mai sus, considerăm că sfera noțiunii „mediu local” s-ar putea delimita astfel : acel teritoriu al patriei (mai ales orașul, satul, comuna, raionul, adeseori regiunea, uneori provincia istorică) care poate fi cercetat științific în vederea orientării dezvoltării multilaterale pe mai departe a ținutului și ridicării eficienței educării patriotice a poporului, în vederea lărgirii posibilității de formare a gândirii materialist-dialectice a oamenilor muncii și de combatere a unor teorii greșite.

O asemenea punere a problemei ni se pare potrivită, pentru că este atotcuprinzătoare (îmbrățișând întreaga gamă posibilă de la oraș și sat pînă la provincia istorică) și elastică (deschizînd posibilitatea folosirii, în funcție de nevoi, a treptei corespunzătoare de pe scara unităților teritoriale).

Conținutul noțiunii „mediu local” este aidoma viciat în literatura burgheză (iarăși vom cita mai ales puncte de vedere înaintate în problema abordată).

¹⁷ Cf. Boris Cazacu, *Rolul limbii literare în afirmarea și realizarea unității naționale*, în „Lucașfăru”, IX, 4 (195), 22 ianuarie 1966, p. 6, col. II ; V. Netea, *Din relațiile lui George Coșbuc cu Titu Maiorescu*, în „Viața românească”, XIX, 9, 1966, p. 74, col. I.

¹⁸ C. Daicoviciu, *Centenarul Universității din București*, în „Tribuna”, VIII, 41 (401), 8 octombrie 1964, p. 1.

¹⁹ Tit Liviu Lascu (*Cum orientez și îndrum munca colectivului pedagogic al școlii pentru cultivarea dragostei elevilor față de locul natal*, în *Lecturi pedagogice*, sesiunea a 4-a, p. 167) observă just : „În cultivarea dragostei față de locul natal nu se pot oferi rețete general valabile. Elementele de care te poți servi la București, bunăoară, diferă de cele de la Hunedoara ori din alte părți ale țării noastre. Fiecare colectiv de cadre didactice e chemat să cerceteze elementele adecvate de care să se folosească spre a aplica în mod creator această cerință educativă”.

Reproducînd recomandările lui C. Kehr, A. Bârseanu propunea profesorilor de istorie să folosească la lecții, printre altele, „monumentele de sculptură și de arhitectură — unde se află...”²⁰. Formulînd idei personale, el atrăgea atenția și asupra necesității excursiilor „la locuri de însemnătate istorică, la locuri unde s-a petrecut vreun eveniment însemnat, unde se află ruine din trecut, unde se află înmormîntat vreun bărbat distins etc.”²¹.

Gh. N. Costescu pomenește doar despre folosirea legendei comunei și vieții bărbaților mai însemnați din localitate²².

În 1928 s-au ținut lucrările conferinței pentru fixarea programei analitice în școlile secundare, la care s-au prezentat rapoarte întocmite de comisii pe obiecte. Comisia istorică, care-și desfășurase anterior dezbaterile sub prezidenția prof. I. Lupaș și O. Tafrați, propunea în raportul ei: „În tratarea istoriei românilor se va avea în vedere manifestarea vieții naționale în legăturile de unitate sufletească, nezdrcinată nici în cursul diferitelor circumiri străine. De aceea se va da o atențiune deosebită... manifestărilor de viață populară. Pretutindeni vor năzui profesorii să încadreze momentele mai importante ale istoriei locale în istoria generală a românilor...”²³.

O poziție interesantă constatăm la istoricul I. Lupaș. Într-o pledoarie împotriva orientării aristocratice a învățămîntului istoric, recomandînd cu căldură încadrarea momentelor mai importante ale istoriei locale în istoria generală a României, el intuiește cu perspicacitate că aceasta „impune învățămîntului istoric o ținută *democratică*, îndrumîndu-l să caute a pătrunde tot mai mult în straturile adînci ale societății românești din trecut, în straturile populare”²⁴. Pentru aceasta el propune: redactarea unui chestionar-tip pentru îndrumarea profesorilor în cercetarea istoriei locale; organizarea de vizite cu elevii la biblioteci locale, case vechi, castele, rămășițe de întărituri, biserici vechi; studierea unor momente și personalități istorice, a meșteșugurilor, artelor, a istoriei satului, orașului, regiunii²⁵. Vom adăuga că el adoptă o atitudine înaintată față de naționalitățile conlocuitoare (profesorii din școlile acestora au datoria să cunoască limba română, iar cei din școlile de limbă română din localitățile cu o însemnată populație de altă naționalitate trebuie să-și însușească și limba acesteia, să cunoască și să familiarizeze elevii cu așezămintele ei culturale)²⁶.

²⁰ Andrei Bârseanu. *Cîteva observări cu privire la propunerea studiului istoriei*, în I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania. Școala ardeleană*, vol. II, Craiova, „Scrisul românesc”, [1933], p. 330 (reprodus după „Anuarul Liceului ortodox român din Brașov”, XXII, 1886).

²¹ *Ibidem*, p. 331.

²² Vezi Gh. N. Costescu, *loc. cit.*

²³ I. Lupaș, *Istoria națională...*, p. 116—117 (vezi și p. 109).

²⁴ *Ibidem*, p. 117.

²⁵ *Ibidem*, p. 120—123.

²⁶ *Ibidem*, p. 121. Menționăm și altă idee înaintată a lui I. Lupaș (*Învățămîntul istoric în școala secundară*, în I. Lupaș, *Probleme școlare...*, p. 165): istoria României să fie „înfățișată în legăturile ei firești cu momente din trecutul popoarelor vecine și din istoria universală, pentru ca elevii, întărindu-se prin acest învățămînt în iubirea de neam

În proiectul programei de învățămînt pentru școlile secundare din 1931, N. A. Constantinescu recomanda profesorilor să cerceteze împreună cu elevii școala și biserica din localitate, ctitorii lor și personalitățile de seamă, fazele istorice din trecutul localității²⁷. Iar programa analitică pentru învățămîntul secundar din 1934 cerea vizitarea fabricilor, a locurilor istorice și a monumentelor arhitectonice, precum și organizarea de excursii în afară de oraș²⁸.

Ne oprim aici cu înșiruirea vechilor puncte de vedere mai înaintate asupra conținutului noțiunii „mediu local”. Se vede că el este foarte adesea redus (monumente, locuri istorice, personalități, școală, biserică, bibliotecă, localitatea) și numai rareori se include studierea „manifestărilor de viață populară”, a meșteșugurilor. Se observă o vădită orientare paseistă, cererea „vizitării fabricilor” fiind o apariție singulară, cunoașterea muncii și luptei contemporane a maselor fiind total neglijată. Dar chiar și trecutul este castrat de elemente esențiale, altele secundare căpătînd o extensiune exagerată, ceea ce se poate vedea, de exemplu, la I. Lupaș, care eludează lupta proletariatului și prezintă deformat rolul bisericii²⁹. În fine, să nu scăpăm din vedere că, în concepțiile expuse, finalitatea este educația în spiritul patriotismului burghez.

Literatura marxist-leninistă românească, valorificînd realizările trecutului, rezultat al eforturilor createore ale istoricilor și pedagogilor înaintați, a lichidat totodată neajunsurile enumerate, înțelegînd mediul local în spiritul materialismului istoric. Din cîte ne este cunoscut, problema a fost tratată, tangențial sau anume, în următoarele lucrări :

În 1955 „Revista de pedagogie” publica un articol în care se pot remarca note ale noțiunii studiate : lupta comună a iobagilor români și unguri în răscoalele din Transilvania, folclorul, natura locurilor natale, realizările orînduirii socialiste, munca poporului pentru dezvoltarea economică a patriei³⁰.

Prof. I. Dragomirescu, într-o lucrare prezentată la sesiunea lecturilor pedagogice din 1958, urmărind rosturile educativ-patriotice ale predării istoriei în școală, s-a oprit și asupra studierii mediului local în cercurile de studii sociale ale elevilor : elevii claselor V—VII studiază numirile străzilor din cartier ; cei din clasele VIII—X cercetează momente din istoria cartierului ; în colaborare cu cercurile din alte școli medii ale raionului, ei studiază istoria acestuia și chiar a întregului București (monumente istorice, clădiri, statui, plăci comemorative, locuri istorice, puncte economice și între-

și de țară, să se obișnuiască totodată a respecta însușirile și sacrificiile cu cari alte națiuni — înrudite sau străine — au contribuit la progresul culturii și civilizației umane.”

²⁷ Cf. I. Lupaș, *op. cit.*, p. 162 și 164.

²⁸ [Programa analitică pentru învățămîntul secundar]. *Introducere...*, în *loc. cit.*

²⁹ Vezi I. Lupaș, *Istoria națională...*, p. 118—120.

³⁰ Vezi Margareta Szilágyi, *Educarea patriotismului socialist și a internaționalismului proletar în școlile cu limba de predare maghiară*, în „Revista de pedagogie”, [IV], 1, 1955, p. 54—57.

prinderi, hanuri, mori, școli) ; vizitează monumente istorice, întreprinderi industriale, unități economice socialiste din agricultură, locuri istorice ; depistează arhive, documente, monede vechi, obiecte de artă populară etc.³¹.

În altă lucrare, prezentată la aceeași sesiune a lecturilor pedagogice³², se indică : săpăturile arheologice din apropierea Oradiei, istoricul și etnografia Țării Oașului, vizitarea de localități și monumente istorice ale acesteia. Tot în 1958 au mai apărut două articole, din care se pot desprinde note în chestiunea aici în discuție : trecutul istoric și locurile istorice din oraș³³, casa părintească și școala, frumusețile și bogățiile locului natal, munca celor din jur de a transforma natura și a spori bogățiile ținutului, viața socială din orașul sau satul dat, munca oamenilor pentru construirea socialismului, relațiile frățești dintre oamenii muncii de diferite naționalități și munca lor comună, trecutul istoric al ținutului, eroii de aici, clădirile și monumentele istorice din localitate și împrejurimi, obiceiurile locale³⁴.

Metodica predării istoriei patriei la clasa a VII-a, publicată în anul următor, enumeră : monumente, plăci comemorative, monede, folclor, toponimie, stațiuni arheologice, obiecte casnice, obiecte de artă, construcții actuale etc.³⁵.

O lucrare prezentată la sesiunea din 1962 a lecturilor pedagogice menționează : lexicul, trecutul istoric și dezvoltarea actuală a localităților, monumente, veterani de război, muncitori participanți la diferite acțiuni revoluționare înainte de 1944, muncitori fruntași în producție, țărani participanți activi la înlăptuirea reformei agrare și transformarea socialistă a agriculturii, unitatea de luptă a celor exploatați, indiferent de naționalitate, împotriva exploataților etc.³⁶.

Metodica predării istoriei patriei la clasele I—IU, publicată în același an, înglobează în studierea mediului local un complex de evenimente desfășurate în ținutul natal : viața dacilor, bătăliile antiotomane, exploatarea și asuprirea țăranimii în trecut, războala din 1907, munca meșteșugarilor din trecut, monede, lupta revoluționară a proletariatului sub conducerea P.C.R., eforturile și realizările economice și culturale ale oamenilor muncii sub conducerea partidului, îmbunătățirea treptată față de trecut a condițiilor de viață și de muncă ale maselor în anii revoluției socialiste, viața de azi a satului, folclorul, oamenii de seamă³⁷.

³¹ Vezi I. Dragomirescu, *Contribuția istoriei la realizarea și întărirea educației patriotice în școală*, în *Din experiența cadrelor didactice în munca de educare patriotică a elevilor*. Comunicări susținute la cea de-a doua sesiune centrală din 1958, București, E.S.D.P., 1959 (M.I.C., I. Șt. P., *Lecturi pedagogice*), p. 17—23.

³² Vezi Titus Roșu, *op. cit.*, p. 45—46 și 48—59.

³³ Vezi V. Popa și I. Pataki, *loc. cit.*

³⁴ Vezi T. Mureș, *op. cit.*, p. 54—55.

³⁵ Vezi. [C. Dinu și colect.] *Metodica predării istoriei patriei noastre în clasa a VII-a*, București, E.S.D.P., 1959 (M.I.C., I. Șt. P.), p. 125—128, 161—163, 170, 174, 276 și 277—283.

³⁶ Vezi T. L. Lascu, *op. cit.*, p. 178.

³⁷ Vezi [C. Marinescu și colect.] *op. cit.*, p. 65, 66, 85, 86, 96, 115, 147, 155, 345—349, 351—353 și 385—386. Se vorbește, de asemenea, despre muzee, monumente istorice, șantiere arheologice (p. 35, 174—175, 345—346, 384 și 386).

În alte locuri se menționează : viața și activitatea unui luptător comunist în localitatea respectivă în trecut³⁸, activitatea muncitorilor din diferite întreprinderi³⁹.

În câteva lucrări recente, prin conținutul noțiunii „mediu local“ se înțelege de asemenea largul complex de fenomene sociale din comuna Măgurele (raionul V. I. Lenin, București)⁴⁰, respectiv din orașul și fostul comitat Arad⁴¹ și din comuna Fundeni (raionul Oltenița, reg. București)⁴².

Cele arătate mai sus oferă, credem, o viziune de ansamblu asupra a ceea ce se înțelege prin conținutul noțiunii „mediu local“. Există însă și o definiție expresă a notelor sale esențiale : „Prin material de istorie locală înțelegem acele date și informații care privesc înfățișarea pe care a avut-o de-a lungul veacurilor viața materială a oamenilor de pe locurile pe care trăim, relațiile de producție în diferite orânduirii sociale, principalele evenimente social-politice petrecute aici. În istoria locală includem și contribuția pe care locuitorii regiunii noastre au adus-o la dezvoltarea culturii patriei, fie că este vorba de arta populară, fie despre creația unor scriitori, oameni de știință sau artiști. Când vorbim de istoria locală, nu ne referim, desigur, numai la trecutul îndepărtat, ci mergem, ca și în istoria patriei, pînă în zilele noastre, expunînd și lucruri care se află nemijlocit sub ochii elevilor“⁴³.

Deși aici se vorbește de „material de istorie locală“ și „istorie locală“, nu este totuși greu de observat că autorul delimitează de fapt conținutul noțiunii „mediu local“. Formularea o socotim justă în esență, deoarece ia în considerație rolul maselor în istorie, se referă la principalele domenii ale activității umane (forțele de producție și relațiile de producție, activitatea obștească, politică și culturală), abordează nu numai trecutul, ci și prezentul. *Et tamen*, am arăta și unele nedumeriri : n-ar fi oare potrivit să se evidențieze rolul hotărîtor al maselor populare în toate ramurile și nu numai în cultură, cum se face mai sus ? Acordînd maximum de atenție principalelor activități omenești, nu este totuși o scăpare nementionarea unui asemenea domeniu cum este viața cotidiană ? Studiind trecutul și prezentul, poate oare istoria locală să elimine din preocupările sale liniile generale ale dezvoltării viitoare a locurilor natale ?

Putem sintetiza cele de mai sus astfel : în conținutul noțiunii „mediu local“ intră domeniile activității umane — domeniul forțelor de producție și al relațiilor de producție, activitatea politică și obștească, viața culturală

³⁸ Vezi Victor Țîrcovnicu, *Indicații metodice asupra educației patriotice a elevilor din școala de 8 ani*, în „Revista de pedagogie“, XI, 11, 1962, p. 15—17.

³⁹ Vezi Petre Bărbulescu, Aculin Cazacu, Anton Vasilescu, *Probleme metodice ale activității politice-educative a organizațiilor U.T.M. din școli*, în „Revista de pedagogie“, XIII, 7—8, 1964, p. 73—74.

⁴⁰ Vezi Petre I. Roman, *Valorificarea în clasă a cercetărilor de istorie locală*, în *Studii și articole de istorie*, VI, 1964, p. 375—378, 383—386.

⁴¹ Vezi Vasile Popeangă, *Procedee de activizare a elevilor în cadrul lecțiilor de istorie*, în *Studii și articole de istorie*, VII, 1965, p. 422—425.

⁴² Vasile C. Rachieru, *Modalități de utilizare a elementelor de istorie locală*, în „Gazeta învățămîntului“, XVIII, 869, 21 octombrie 1966, p. 4.

⁴³ Paul D. Popescu, *op. cit.*, p. 38—39.

și cotidiană. Pentru a fi științific considerate, ele trebuie cercetate de pe pozițiile materialismului istoric : rolul determinant al forțelor de producție, dependența suprastructurii de bază, rolul hotărîtor al maselor populare în dezvoltarea societății, lupta de clasă etc.

Toate acestea alcătuiesc elementul component cel mai important al mediului local : colectivul social dat. Studiind însă larg conținutul mediului local, va trebui să cuprindem toate condițiile vieții materiale a societății. Modul de producție l-am inclus mai sus ; același lucru trebuie să facem cu mediul geografic și factorul demografic.

Cuprinderea multilaterală a notelor esențiale ale noțiunii „mediu local“ prezintă o importanță principală. Avem în vedere, în primul rînd, necesitatea pentru istoriografia de orientare locală de a avea clar conturate elementele de studiu ; în al doilea rînd, necesitatea pentru profesorul de istorie de a avea limpede delimitate elementele de maximă eficacitate instructiv-educativă pe care trebuie să le folosească în practica pedagogică ; în al treilea rînd, luăm în considerație necesitatea orientării elevilor spre cercetarea anumitor obiective în cadrul activității în afară de clasă, în așa fel ca aceasta să influențeze în cea mai mare măsură posibilă asupra educației lor.

Pornind de la cele de mai sus, credem că ar putea fi astfel definit conținutul noțiunii „mediu local“ : mediul geografic, factorul demografic și colectivul social dat, înțeles sub aspectul dezvoltării trecute și prezente, precum și al perspectivelor viitoare.

Cercetînd sfera și conținutul noțiunii, putem acum defini „mediul local“ : acel teritoriu al patriei (mai ales orașul, satul, comuna, raionul, adeseori regiunea, uneori provincia istorică), dezvoltarea elementelor căruia (mediul geografic, factorul demografic și colectivul social dat) în trecut și prezent, precum și perspectivele lor viitoare pot fi cercetate științific în vederea dezvoltării multilaterale pe mai departe a ținutului și ridicării eficienței educării patriotice a poporului în vederea lărgirii posibilității de formare a gândirii materialist-dialectice a oamenilor muncii și de combatere a unor teorii greșite.

Noțiunea supraordinată este „patria“. Vestita formulare leninistă (patria este „mediul politic, cultural și social respectiv...“⁴⁴) cuprinde principalele note esențiale ale noțiunii, și anume ale dezvoltării societății umane de pe teritoriul patriei. Termenul folosit de Lenin („mediu“) pentru a desemna patria l-am preluat pentru a numi noțiunea discutată mai sus.

2. *Noțiunea „istorie locală“*. Mai sus am dat o formulare lapidară a istoriei locale : istoria dezvoltării societății omenеști într-un anumit mediu local. Ea este exactă, relativ completă, dar în forma sa cea mai simplă. Acum o putem prezenta sub o formă detaliată : istoria locală este istoria dezvoltării societății omenеști în trecut și prezent, precum și în perspectivă, într-un mediu local dat (pe un anumit teritoriu al patriei — mai ales orașul,

⁴⁴ V. I. Lenin, *Militarismul belicos și tactica antimilitaristă a social-democrației*, în *Opere complete*, ed. a 2-a, vol. 17, București, Edit. politică, 1963, p. 196.

satul, comuna, raionul, adeseori regiunea, uneori provincia istorică), istoria dezvoltării activității umane în toate domeniile (domeniul forțelor de producție și al relațiilor de producție, activitatea politică și obștească, viața culturală și cotidiană), istoria luptei de clasă, istoria maselor populare etc.

3. Pentru precizia instrumentelor de lucru sîntem nevoiți să ne oprim și asupra termenului „*material de istorie locală*”. Observăm că în literatura noastră se folosesc două serii de termeni: „material (izvor, document, element) de istorie locală” și „material (izvor, document, element) istoric local”, de regulă considerîndu-se sinonimi⁴⁵. Dezvoltarea masivă din ultimii ani a cercetărilor de istorie locală impune însă o disjuncție.

„Materialele de istorie locală” sînt izvoarele acestei istorii, gășibile fie în localitatea, raionul, regiunea dată (arhive, inscripții, folclor etc.), fie în arhive centrale, fie publicate etc.

„Materialele locale” sînt însă izvoarele care, aflate într-o anumită localitate, raion, regiune, se pot referi fie la acestea, fie la probleme generale-naționale sau chiar de ordinul istoriei universale. La ele se referea prima culegere de studii publicată de Societatea de științe istorice și filologice cînd făcea apelul *Către cititori*: „În fiecare regiune și chiar în fiecare localitate mai însemnată sînt destule materiale documentare prin folosirea atentă a cărora cercetătorii să poată alcătui articole, comunicări și studii de istorie sau de filologie, a căror publicare să constituie prețioase contribuții la cunoașterea trecutului nostru, a limbii și literaturii lui”⁴⁶.

Așadar, în timp ce primele materiale sînt „locale” prin obiectul lor, celelalte sînt prin depozitare, avînd însă o mult mai largă sferă a obiectului. Asimilarea deci nu este posibilă.

⁴⁵ Alexandra Anghel, *Studierea istoriei locale în cadrul cursului de istorie, în Din experiența predării limbii române și a istoriei*. Comunicări susținute la sesiunea centrală a lecturilor pedagogice, decembrie 1956, București, E.S.D.P., 1957 (M.I.C., I. Șt. P.), p. 74, *passim*: „material local”.

Titus Roșu, *op. cit.*, p. 53: „materiale de istorie locală”.

[C. Dinu și colect.,] *op. cit.*, p. 275 și 276: „material de istorie locală”; p. 275, 276, 280, 281 și 284: „material istoric local”, „material local”.

Marin Vișan, *Educarea elevilor în spiritul patriotismului socialist prin cunoașterea realizărilor regimului nostru*, în „Revista de pedagogie”, VIII, 3, 1959, p. 66: „material istoric local”.

I. Truță, *loc. cit.*: „documente de istorie locală”, „materialul istoric local”.

Paul D. Popescu, *op. cit.*, p. 67 și 68: „material local”; p. 69: „material istoric local”. Expresiile amintite sînt însă folosite incidental, altminteri fiind frecventă formula: „material de istorie locală”.

[C. Marinescu și colect.,] *op. cit.*, p. 20: „material istoric local”; p. 384: „material local”, „material istoric din ținutul natal”. Ele se găsesc însă izolat în masa expresiilor: „elemente de istorie locală”, „materialul istoriei locale”, „materialele din istoria locală” (p. 345—348 și 384).

P. I. Roman, *op. cit.*, *passim*: „izvoare (materiale) de istorie locală”, „izvoare (documente) istorice locale”, „material (document) local”.

V. Popeangă, *op. cit.*, p. 413 și 421—425: „date de istorie locală”; p. 422: „material istoric local”.

⁴⁶ *Către cititori*, în *Comunicări și articole de istorie*, București, 1955 (S.Ș.I.F., secția istorie), p. 3.

Istoriografia de orientare locală în România

1. Se pune mereu problema studierii istoriei locale. *Dar oare și-a câștigat aceasta dreptul de cetățenie în lumea științelor istorice?* Răspunsul este, indiscutabil, afirmativ.

Numeroși istorici din țara noastră au subliniat utilitatea studierii istoriei locale pentru dezvoltarea cercetărilor de istorie a patriei, așa cum s-a văzut și în referirile făcute mai sus. Reproducem însă și câteva sublinieri exprese :

„Atunci numai (cînd se va redacta monografia fiecărui cătun românesc. — *L. R.*) se va putea alcătui o adevărată istorie națională a ținutului locuit de români...”⁴⁷.

„Numai cunoscînd viața locală a diferitelor centre omenești poți face o sinteză a activității și spiritului unui popor. Pentru aceasta însă trebuie cunoscută în amănunt toate formele de trai ale satelor, individuale și colective”⁴⁸.

„...Trebuie valorificată istoria locală ca punct de mîncare și ca temelie firească a istoriei naționale...”⁴⁹.

Aprecieri similare s-au făcut și mai recent în literatura marxist-leninistă⁵⁰. Apariția a nu puține studii și sinteze valoroase de istorie locală în ultimii ani în țara noastră, dintre care unele sînt citate în lucrarea de față, constituie o recunoaștere neîndoioasă a faptului că istoriografia de orientare locală s-a constituit în disciplină științifică.

S-a mers chiar mai departe, arătîndu-se că în împărțirea științelor istorice după criteriul național-geografic este posibilă „o diviziune mai amănunțită, delimitînd în cadrul istoriei diferitelor țări și popoare regiuni geografice mai mici, puncte, întreprinderi, porțiuni ale populației...”⁵¹. Așadar, pentru istoriografia de orientare locală se caută chiar un loc în clasificarea generală a științelor istorice.

Totodată trebuie subliniat și faptul că istoria locală nu poate fi ruptă de istoria generală a patriei și chiar de istoria universală, asupra căruia as-

⁴⁷ V. Gr. Borgovan, *Monografia comunei „Ilva Mare” (Transilvania)*, în „Revista nouă”, V, 1892—1893, p. 348, col. II; cf. și I. Chelcea, *Literatura monografică a satelor noastre și problemele în legătură cu studiul satului românesc. Momente principale*, Cluj, Institutul de arte grafice „Ardealul”, 1933, p. 6.

⁴⁸ [A. Sacerdoțeanu,] *Trei plîngeri diferite*, în „Revista istorică”, XIII, 1927, p. 139.

⁴⁹ I. Lupaș, *Istoria națională...*, p. 110.

⁵⁰ Vezi [C. Dinu și colect.,] *op. cit.*, p. 275; Titus Roșu, *op. cit.*, p. 62—63; V. G. Carțov, *op. cit.*, p. 183; N. P. Kuzin, *Despre metodele de folosire a materialului privitor la istoria regiunii în predarea istoriei*, în „Analele româno-sovietice”, seria istorie (I.S.R.S.), IX, S. III, 1 (9), 1955, p. 93.

⁵¹ B. M. Kedrov, *Cu privire la clasificarea științelor sociale*, în „Revista de filozofie”, 12, 5, 1965, p. 643.

pect atrăgea atenția prof. M. Berza, avertizînd împotriva unor „forme de închistare în localism”⁵².

2. *Uechea literatură din țara noastră* n-a neglijat istoria locală: de ea s-au ocupat istorici, economiști, statisticieni, geografi, sociologi etc., obținînd unele realizări valoroase. Nemaipomenind *Descriptio Moldaviae* a lui D. Cantemir, *Istoria politică și geografică a Țării Românești*, atribuită îndeobște lui Mihai Cantacuzino, și lucrările ieșite din pana unor cercetători străini la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, vom sublinia că în plin secol al XIX-lea au apărut monografiile ale cîte uneia dintre țările române (N. Suțu, P. S. Aurelian etc.), de județe (I. Ionescu de la Brad, S. P. Radianu). Au fost lansate numeroase chestionare istorice, arheologice, folclorice (B. P. Hasdeu, Al. Odobescu, N. Densușianu, Gr. Tocilescu etc.).

Creată în 1875, Societatea română de geografie a elaborat și a editat monografiile geografice ale județelor vechii României, apoi, pe baza lor, *Marele dicționar geografic*⁵³, operă importantă, cuprinzînd și numeroase elemente de istorie locală. Remarcîndu-se lipsuri reale în construcția acestuia și caracterul său vetust, după peste treizeci de ani de la editare s-a încercat o reelaborare a unei asemenea opere la un nivel tehnic superior⁵⁴. În calea acestei întreprinderi stăteau însă greutăți insurmontabile, la care se referea acad. Iorgu Iordan: unde se vor găsi bani pentru tipărirea unui dicționar în 40—50 de volume mari? Cîți și-l vor putea cumpăra? Se vor găsi totdeauna oameni la sate care să poată răspunde la toate chestiunile puse? Se va putea oare înjgheba o echipă de cercetători pentru adunarea materialului din scrieri și izvoare istorice pentru mii de sate și tîrguri? Pornind de la toate acestea, concluzia era: să se reducă chestionarul la lucruri esențiale, să se dea atenție laturii lingvistice, etnografice, iar lucrarea să se intituleze *Dicționar toponimic*⁵⁵.

În calea acțiunii întreprinse stătea de fapt întregul regim burghezomșieresc, enormă stavilă în calea progresului și realizărilor de anvergură. Lucrarea n-a putut fi întocmită, ceea ce a determinat nu o dată regrete⁵⁶.

⁵² M. Berza, *Istorie comparată — istorie internațională — istorie universală*, extras din „Hrisovul”, VI, [București, 1947], p. 25.

⁵³ *Marele dicționar geografic al României*, vol. I—V, București, Stab. grafic „J. V. Socec ũ”, 1898—1902.

⁵⁴ Vezi *Pentru un nou dicționar geografic*, în „Arhivele Olteniei”, XIII, 1934, pj. 257 sq. și 471—479; *Pentru un nou dicționar geografic al României*, în loc. cit., XIV, 1935, p. 360 sq. și extras: A. Sacerdoțeanu, *Pentru un dicționar geografic al României*, Craiova, „Scrișul românesc”, 1935 (Școala superioară de arhivistică și paleografie. Cursul de diplomatică, VI); I. Donat, *Dicționarul geografic al Olteniei. Lucrările pregătitoare*, în loc. cit., XVI, 1937, p. 443 sq.

⁵⁵ Vezi Iorgu Iordan, *[Participare la discuția] pentru un nou dicționar geografic al României*, în loc. cit., XIV, 1935, p. 371—372.

⁵⁶ Vezi, de pildă, A. Sacerdoțeanu, *Așezările omenesti în Țara Românească pînă la 1418*, București, Edit. Fund. cult. „M. Kogălniceanu”, 1942 [extras din „Arhiva românească”, VII, 1941], p. 2—3.

A putut însă apărea compilația insignifiantă a lui O.G. Lecca⁵⁷, al cărei nivel va fi — credem — suficient precizat dacă vom arăta că din cele 96 de sate ale actualului raion Lehliu tratează doar 7, că amintește despre ele doar câteva date referitoare la descoperiri arheologice și lăcașuri religioase, nu spune nimic despre viața lor contemporană, relațiile de proprietate, nivelul de trai etc. Deși apărea după aproape patru decenii de la tipărirea *Marelui dicționar*, lucrarea nu era decît o stafie a aceluia care, pentru vremea sa, fusese într-adevăr o realizare. Și de aceea nu poate surprinde menționarea repetată a monografiilor județene pregătitoare și a *Marelui dicționar* cu ocazia împlinirii a 90 de ani de la crearea Societății care le-a alăptat⁵⁸.

S-au redactat nu puține monografii de sate, comune rurale, orașe și județe. În Transilvania s-au dat indicații să se scrie istoria satelor chiar înainte de 1840, dar lucrări valoroase au apărut începînd din deceniile al nouălea și al zecelea ale secolului trecut, iar în Banat și în Bucovina din deceniul al zecelea⁵⁹; s-au redactat, de asemenea, și monografiile județene. În vechea Românie s-au redactat monografiile comunale pornind din deceniul la nouălea al secolului al XIX-lea⁶⁰, creîndu-se cîteva lucrări reușite, mai ales după publicarea programului de cercetare monografică al lui A. V. Gîdei (1903)⁶¹. Această activitate a fost continuată și dezvoltată începînd din 1925 de „Școala sociologică de la București”, condusă de D. Gusti⁶².

Destul de multe monografii de sate au fost redactate în perioada interbelică de învățători în vederea obținerii gradelor didactice.

Au apărut, în număr relativ mare, culegeri de documente referitoare la istoria locală. Ne vom limita să menționăm doar activitatea valoroasă a lui Al. Ștefulescu, asiduul cercetător al Gorjului, despre care s-au spus cuvinte elogios-entuziaste⁶³.

S-au scris nu puține studii. Ne vom mulțumi să cităm doar cîteva lucrări ale lui N. Iorga referitoare la Muntenia și Oltenia⁶⁴, dar vom adăuga

⁵⁷ O. G. Lecca, *Dicționar istoric, arheologic și geografic al României*, București, Edit. „Universul”, 1937.

⁵⁸ Vezi articolele festive în „Natura”, XVII, 3, 1965, p. 3—14.

⁵⁹ Cf. I. Chelcea, *op. cit.*, p. 5—8; O. Bădina, *op. cit.*, p. 100 (nota 1).

⁶⁰ Cf. I. Chelcea, *op. cit.*, p. 10.

⁶¹ Cf. Gh. Retegan, *Programul de cercetare monografică al lui A. V. Gîdei*, în „Viața economică”, III, 15 (86), 9 aprilie 1965, p. 11; O. Bădina, *op. cit.*, p. 103 (și nota 2).

⁶² Cf. și Traian Herseni, *Masa rotundă: cercetarea sociologică*, în „Contemporanul”, 29 (979), 16 iulie 1965, p. 8 (col. VI), p. 9 (col. I).

⁶³ Vezi, de exemplu, C. C. Giurescu, *Considerații asupra istoriografiei românești în ultimii douăzeci de ani*, în „Revista istorică”, XII, 1926, p. 179—180 (și extras. Vălenii de Munte, 1926).

⁶⁴ *Pagini de istorie culturală...*, II. *Din viața moșnenilor vieri ai ținutului Săcuierilor*, în „A.A.R., M.S.I.”, s. II, XXXIV, 1911—1912, p. 69 sq.

— *Situația agrară, economică și socială a Olteniei în epoca lui Tudor Vladimirescu. Documente contemporane*, București, Edit. Ministerului de Agricultură, 1915.

— *Note asupra încă unui „Cîmpulung” muntean: Chioajdele*, Cernăuți, 1924 (extras din „Cosminul”).

că studii de istorie locală au scris și C.D. Aricescu, A.D. Xenopol, B.P. Hasdeu etc. Elemente valoroase de istorie locală pot fi găsite în diferite sinteze și studii istorice.

Mereu însă s-a văzut insuficiența sub raport cantitativ mai ales a monografiilor. În 1912 N. Iorga recunoștea că „cea mai mare parte din ele (orașele țării. — L.R.) n-au încă monografia lor...”⁶⁵. Prin 1928 se exclama: „Ce interesantă ar fi istoria monografică a fiecărui sat... Din nefericire, astfel de monografii sînt inexistente la noi”⁶⁶. În 1936 se sublinia că, în ceea ce privea Oltenia, monografiile istorice se puteau găsi „abia pentru cîteva sate”⁶⁷.

În 1939 a apărut o lucrare bibliografică consacrată monografiilor de istorie locală⁶⁸, apreciată ca fiind „foarte folositoare”, dar incompletă⁶⁹. Enumerarea pe care o cuprinde este, desigur, deficitară: nu cuprinde lucrările publicate în periodice, colecțiile de documente și inscripții⁷⁰, poate are și alte scăpări. Oricum, menționînd publicarea, în intervalul 1855—1939, doar a 203 monografii de comune rurale și orașe din întreaga țară, lucrarea poate da o idee de insuficiența numerică a studiilor de istorie a satelor și orașelor pe o perioadă destul de întinsă.

— *Orașele oltene și mai ales Craiova pe pragul vremurilor nouă (1760—1830)*, Craiova, „Scrisul românesc”, [1925].

— *Din trecutul istoric al orașului Brăila. Conferință...*, Brăila, Edit. Bibliotecii „Petre Armencea”, 1926.

— *Ploieștii în războiul de independență. Conferință...*, Edit. Primăriei de Ploiești, 1928.

— *Cei dintii ani în noua Brăilă românească (1832—1866). Istorie și documente. Pentru o sută de ani de la întemeierea orașului*, București, Cu ajutorul Fundației, 1929.

— „Moștenii” din Cremenari. O contribuție la vechea viață a satelor muntene, în „A.A.R., M.S.I.”, s. III, XII, 1932, p. 167 sq.

— *Moșneni de pe Uăbilău și de pe Valea Buzăului*, în loc. cit., p. 201 sq.

— *Din viața socială a Brăilei supt turci*, în loc. cit., XIV, 1933, p. 131 sq. (și extras, București, 1939).

— *Istoria Bucureștilor*, București, Ed. Municipiului București, 1939.

Acestora le-am mai putea adăuga impresiile de călătorie de mai jos, cuprinzătoare și de numeroase amintiri istorice:

— *Drumuri și orașe din România*, București, „Minerva”, 1904 (ed. 2, [1916]).

— *Sate și mănăstiri din România*, București, „Minerva”, 1905 (ed. 2, 1916).

— *Țara Românilor. I. România. 1. Județul Prahova*, Vălenii de Munte, Tip. „Neamul românesc”, 1910.

⁶⁵ N. Iorga, *Nevoia reînnoirii cunoștințelor istorice...*, p. 34.

⁶⁶ I. Nisipeanu și T. Geantă, *op. cit.*, p. 105.

⁶⁷ I. Donat, *Oltenia în secolul al XIX-lea*, în „Arhivele Olteniei”, XV, 1936, p. 80, 83.

⁶⁸ Vezi G. T. Niculescu-Varone, *Monografiile orașelor, comunelor și mănăstirilor din România...* (Bibliografie). 1855—1938, București, Tip. „Universul”, 1939, p. 6 și 27—29.

⁶⁹ Vezi N. Iorga, *Cronică*, în „Revista istorică”, XXVIII, 1942, p. 113.

⁷⁰ Cf. și I. Donat, *Fundațiunile religioase ale Olteniei*, partea I, *Adaursii*, în „Arhivele Olteniei”, XVII, 1938, p. 394.

În fine, penuria era reamintită în 1946⁷¹.

Suferea însă mare parte din această literatură de o maladie cu mult mai gravă, de aspect calitativ. Deși într-o serie de lucrări se vedește o orientare antifeudală, progresistă, „*le régime bourgeois-agrarian a imprimé... une orientation rétrograde à une grande partie de l'historiographie bourgeoise*“.

În ultima perioadă de existență a regimului burghezo-moșieresc, „*la pensée sociale et historique bourgeoise devient toujours plus réactionnaire et chauvine, bien que certains filons d'idées avancées se fassent encore jour dans tel ou tel ouvrage*“. Dar, cu toate că „*l'idéalisme historique... constituera la conception prédominante jusqu'à la fin de la deuxième guerre mondiale*“, împotriva protagoniștilor lui s-a desfășurat o luptă susținută a adeptilor materialismului istoric : „...*Nous voyons se développer, surtout après la création du Parti Communiste de Roumanie, en 1921, la pensée sociale et historique marxiste-léniniste, qui exerce une grande influence sur les historiens*“⁷². Mai putem enumera încă alte neajunsuri : superficialitatea tratării problemelor economice ; obiectivism burghez ; nestudierea istoriei formării clasei muncitoare și istoriei mișcării muncitorești ; paseismul și atenția exagerată instituțiilor religioase ; factologia (a fost însă strâns un material documentar prețios) ; în unele lucrări slaba documentare și acordarea de credit necontrolat tradiției istorice etc.⁷³.

3. *Istoriografia marxist-leninistă a României socialiste* preia tot ceea ce a fost valoros în vechea istoriografie, inclusiv în cea de orientare locală : materialul faptic adunat, concluziile juste desprinse din el, dintre care unele nu lipsite de profunzime.

Totodată, cercetările de istorie locală au luat în țara noastră un avânt necunoscut în trecut, căpătînd un caracter de masă și fiind puse pe o bază științifică. Un merit însemnat revine în această direcție societăților de științe istorice și filologice și de științe naturale și geografie. N. Iorga avea cuvinte amare la adresa regimului burghezo-moșieresc, în condițiile căruia nu se putea înfiripa „o serioasă și întinsă societate istorică... : de ațtia ani ne căznim să o întemeiem și nu se poate. Se pare că, în adevăr, în afară de avîntul sălbatec către glorie și către câștig, nimic nu poate strînge lumea la un loc...“⁷⁴. Puterea populară a dat alte orizonturi muncii noastre. Unul

⁷¹ Nestor Camariano, *Notițe bibliografice* [despre] *Monografia județului Ulașca*, București, 1943, în „*Revista istorică română*“, XVI, 1946, p. 113 : „Ce bine ar fi fost dacă pentru fiecare județ am avea cite o monografie de felul acesta“.

⁷² V. Maciu, Șt. Pascu, D. Berindei, M. Constantinescu, V. Liveanu, P. P. Panaitescu, *Introduction à l'historiographie roumaine jusqu'en 1918*, Bucarest, Edit. de l'Académie, 1964 (Bibliotheca Historica Romaniae, 5), p. 93—95.

⁷³ În privința ultimei observații, vezi criticele severe aduse de : prof. I. Ionașcu (lucrării St. N. Ricman, dr. Fr. Iosif, V. Enescu, cpt. Paul Constant, *Contribuțiuni la monografia județului Romanai, Craiova „Ramuri”, 1928*), în *Insemnări pe marginea volumului...*, în „*Arhivele Olteniei*“, XVI, 1937, p. 182—192 ; A. S. [aceroțeanu], (lucrării Paul D. Popovici, *Monografia comunei „Principesa Maria”, (Ialomița)*), în *Bibliografie. I, Dări de seamă*, în „*Revista arhivelor*“, IV, 1940—1941, p. 403.

⁷⁴ N. Iorga, *Nevoia reînnoirii cunoștințelor istorice...*, p. 41.

dintre meritele ei este și crearea amintitelor societăți, care editează publicații periodice în care-și găsesc locul destul de multe studii de orientare locală⁷⁵. Valoroasă este în această privință inițiativa S.Ș.I.F. de a organiza periodic sesiuni metodice-științifice, la care se prezintă și comunicări de istorie locală. Prin eforturile multor profesori și învățători din învățământul de cultură generală, mare parte din ei membri ai filialelor S.Ș.N.G. și S.Ș.I.F., au fost redactate numeroase studii monografice asupra comunelor, raioanelor și regiunilor țării, utilizate atât de sfaturile populare locale, cât și de cadrele didactice în activitatea zilnică la catedră⁷⁶. După câte știm, multe lucrări referitoare la comune — sub formă manuscrisă sau, mai adesea, dactilografiată — se păstrează în arhiva sfaturilor populare raionale⁷⁷. Monografiile raionale, de regulă dactilografiate, se pot găsi la comitetele de cultură și artă de pe lângă sfaturile populare regionale și raionale⁷⁸.

Lucrările se remarcă de multe ori printr-o bogată documentare asupra realizărilor maselor, sub conducerea partidului, în anii revoluției socialiste (aceasta distinge mai ales monografiile raionale), evenimentele căpătînd o interpretare științifică. În unele lucrări însă materialul este deficitar sub raportul izvoarelor asupra trecutului, adesea singura sursă fiind tradiția orală și constatările arheologice mai mult sau mai puțin incidentale făcute cu mijloace locale. Oricum, suprasaturate de o bună cunoaștere a locurilor, cercetările semnalate constituie, credem, o bază valoroasă, care, folosită în mod critic, poate furniza date interesante. Ele și sînt folosite, printre altele, pentru redactarea unor materiale cu accentuat caracter educativ, editate de organele regionale de partid și ale F.D.P. cu ocazia marilor aniversări și campaniilor electorale⁷⁹.

⁷⁵ Vezi *Comunicări și articole de istorie*, București, 1955 (S.Ș.I.F., secția istorie); „Studii și articole de istorie”, S.Ș.I.F., București, 1956 —; „Natura”, seria geografic-geologie, S.Ș.N.G., București, 1949

⁷⁶ Cf. și V. Cucu, *op. cit.*, p. 11.

⁷⁷ Astfel, în Arhiva Sfatului popular al raionului Lehliu am găsit informări istorice asupra comunelor raionului Lehliu: cerute de Sfatul popular al raionului cu adresa nr. 014 din 3 februarie 1955, în Dosar V, vol. 1—1955, încheiat la 31 iulie 1956, f. 5—36 și 53—54; cerute de Sfatul popular al raionului cu adresa Nr. 096 din 16 mai 1956, în Dosar 5, vol. 1—1956, încheiat la 31 iulie 1956, f. 5—56.

⁷⁸ Astfel am aflat la Sfatul popular al raionului Lehliu: *Monografia raionului Lehliu*, cap. I, în trei redacții, datînd din 26 februarie, 1 și 15 martie 1955, în Dosar V, vol. 1 1955, f. 37—51 și 55—68; [Const. Mărgescu, Marin Zafiu], *Schița monografică a raionului Lehliu*, 1960, 49 f. (autorii sînt profesori la liceul din satul Lehliu-Gară, com. Răzvani); [idem], *Monografia raionului Lehliu*, 1964, 32 f.; *Monografia raionului Brănești*, 1954, 50 f., dosarul încheiat la 1 august 1956.

La primul dintre autorii lucrării am găsit: Spirea Pupezescu, Maria Dinescu, Ion Falcan, Ion Bucă, Cornel Popescu, Florica Burlan, *Monografia raionului Brănești*, 1958, 2 + 55 f. + 1 h. (primii patru sînt cadre didactice la Școala generală din comuna Brănești, raionul Lehliu)

⁷⁹ Vezi, de exemplu, *Regiunea București în trecut și astăzi. File de monografie*, editate de către Secția de propagandă și agitație a Comitetului regional București al P.M.R., 1964, 72 p. (în ajunul celei de-a XX-a aniversări a eliberării Patriei); *Viață nouă pe meleagurile regiunii București*, februarie 1965, 64 p. (în ajunul alegerilor); pliante pentru fiecare raion al regiunii București în ajunul alegerilor din martie 1963 și, în altă redacție, în ajunul celor din martie 1965.

În anii României socialiste au apărut numeroase studii științifice asupra problemelor de istorie locală în revistele noastre consacrate, broșuri și lucrări de mai mare amploare⁸⁰. Folosind materialismul istoric, abordând o mare diversitate de probleme (printre care și multe dintre cele neglijate de vechea istoriografie), avînd o bogată documentare, lucrările acestea se deosebesc substanțial, în sens pozitiv, de cele din trecut. Adăugăm că literatura noastră are și marele avantaj că se tipărește în tiraje mari și este oaspetele a numeroase reviste.

Totodată, Institutul de științe pedagogice (prin „Lecturile pedagogice”) și institutele de perfecționare a cadrelor didactice (prin sistemul pregătirii în vederea acordării gradelor didactice) depun o susținută activitate de elaborare a unor lucrări de orientare locală, mai ales cu caracter metodic.

Observăm că în ultimii ani a căpătat o largă extindere reportajul și notița istorică (publicate în ziare, reviste literare, cărți), precum și documentarul cinematografic. Situate undeva la intersecția operei artistice și documentului, adeseori iau și o formă incipientă de istorie locală. Multe dintre ele, de valoare incontestabilă în genul dat, cunosc o largă răspîndire și joacă un rol ce nu poate fi subapreciat în activitatea de popularizare a materialelor de istorie locală, în munca educativă.

Credem că factorii care determină înflorirea studiilor de istorie locală pot fi formulați astfel :

a) Revoluța socialistă a ridicat masele la o vie activitate, la un nivel necunoscut în trecut, ceea ce constituie o evidentă manifestare a acțiunii legii formulate laconic de Marx și Engels : „O dată cu profunzimea acțiunii istorice va crește deci și amploarea masei care o înfăptuiește”⁸¹. Această concluzie a fost apreciată de Lenin drept „una din cele mai profunde teze ale marxismului”, desprinzînd din ea un învățămînt practic de primă importanță : „...Cu cît este mai profundă transformarea pe care vrem s-o înfăptuim, cu atît mai mult trebuie să trezim interesul pentru această transformare și o atitudine conștientă față de ea, să convingem de necesitatea ei alte milioane și zeci de milioane de oameni”⁸².

Sub conducerea partidului comunist, viața tuturor orașelor și satelor din țara noastră a căpătat un conținut nou, bogat, interesant, creator ; muncitorii și țărani au schimbat fața fiecărui colțșor, realizînd „miracolul românesc”. De aici și clarvăzătoarea concluzie a partidului : „Construirea noii societăți este opera istorică a poporului din țara respectivă, rodul activi-

⁸⁰ Multe amintite în 1947—1962. *Cercetarea istoriei României în anii puterii populare*, în „Studii”, XV, 6, 1962 (număr dedicat problemei) ; Const. Șerban, *Medievistica românească în cele două decenii de la eliberare (1944—1964)*, în „Studii și articole de istorie”, VII, 1965, p. 341—365.

⁸¹ K. Marx, F. Engels, *Sfînta familie...*, în *Opere*, vol. 2, ed. 2, București, Edit. politică, 1962, p. 91.

⁸² V. I. Lenin, *Raportul Comitetului Executiv Central din Rusia și al Consiliului Comisarilor Poporului cu privire la politica internă și externă* (la al VIII-lea Congres general al Sovietelor din Rusia), în *Opere complete*, ed. 2, vol. 42, București, Edit. politică, 1966, p. 145.

tății sale creatoare, al eforturilor și muncii sale“⁸³. Cu o mare intensitate pulsează viața spirituală și artistică.

Cu alte cuvinte, în zilele noastre, materialul de istorie locală a căpătat o bogăție inimaginabilă sub dominația burghezo-moșierimii; el se cere studiat.

b) Marxism-leninismul, devenit concepție dominantă în Republica Socialistă România, nu numai că dă o orientare justă cercetărilor, dar indică și necesitatea studierii profunde a acțiunilor, experienței maselor, creatorii noii societăți: „Toate acestea sînt mlădițe ale comunismului, și îngrijirea lor constituie obligația noastră comună și de căpetenie“⁸⁴. P.C.R. a crescut și a educat cu grijă un însemnat detașament de intelectuali, printre care numeroși istorici, și a pus în fața lor sarcina de cinste de a cerceta istoria vieții, muncii și luptei poporului.

c) Orînduirea socialistă a pus la dispoziția studiului istoriei locale mijloace inexistente sau, mai precis, existente într-o formă mult mai modestă în trecut: organizarea științifică a arhivelor, crearea a numeroase biblioteci bine dotate, largă editare de documente, masiva publicare de studii istorice, dezvoltarea însemnată a cercetărilor folcloristice etc. Aceasta este o realizare valoroasă a muncii partidului, care ne îndrumază s-o folosim pentru dezvoltarea mai departe a cercetărilor: „Noua societate se construiește pe baza celei mai înalte științe și culturi; de aceea în viitor va crește și mai mult aportul intelectualilor la dezvoltarea economică, științifică și culturală a patriei“⁸⁵.

Într-adevăr, nu puține sînt sarcinile nerezolvate încă în domeniul aici în discuție⁸⁶. Deși au fost publicate numeroase studii asupra unor acțiuni proletare în diferite fabrici și centre muncitorești⁸⁷, există încă prea puține cercetări mai ample asupra istoriei unor întreprinderi industriale, asupra istoriei tradițiilor lor revoluționare. S-a început elaborarea unor importante lucrări de sinteză a istoriei Transilvaniei⁸⁸ și Dobrogei⁸⁹, dar lipsesc pînă

⁸³ *Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964*, București, Edit. Politică, 1964, p. 30.

⁸⁴ V. I. Lenin, *Marea inițiativă...*, în *Opere complete*, ed. 2, vol. 39, București, Edit. politică, 1966, p. 26.

⁸⁵ *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, București, Edit. Politică, 1965, p. 68.

⁸⁶ Observații critice asupra unor lucrări de istorie locală la: R. Deutsch, *Cercetări de istorie locală*, în „*Lupta de clasă*“, s. V, XLVI, 6, 1966, p. 124—125; Gr. Chiriță, [*Recenzie la*] „*Revista Arhivelor*“, V, 1962; VI, 1963; VII, 1964, în „*Studii*“, 18, 2, 1965, p. 463 sq.

⁸⁷ Mai ales în „*Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.*“, 1955 —, dar și în alte reviste.

⁸⁸ C. Daicoviciu, Șt. Pascu, V. Cheresteșiu, Șt. Imreh, Al. Neamțu, T. Morariu, *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, ed. a 3-a, București, Edit. Academiei, 1963; V. Cheresteșiu, C. Bodea, B. Surdu, C. Mureșan, C. Nuțu, A. Egyed, V. Curticăpeanu, *Din Istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. a 2-a, București, Edit. Academiei, 1963.

⁸⁹ D. M. Pippidi, D. Berciu, *Din istoria Dobrogei*, I, București, Edit. Academiei, 1965 (Bibliotheca Historica Romaniae, II).

acum studii similare pentru celelalte provincii ale țării noastre⁹⁰, nemaivorbind de faptul că ar fi necesare lucrări referitoare la fiecare raion în parte.

Relativ nu demult se făcea observația că vechile așezări urbane românești au fost studiate lacunar (nu toate își au monografia, despre unele n-avem decât cunoștințe fragmentare, iar despre câteva numai simple mențiuni)⁹¹. Sinteze n-avem decât pentru câteva orașe⁹². Un număr relativ mare de studii s-a redactat asupra orașului București⁹³, dar cercetarea altor orașe este mai deficitară.

În istoriografia noastră de orientare locală, veche și nouă, lipsesc în mare măsură lucrări de istorie a satelor. Dacă planul lui D. Gusti, de prin 1937, de a monografia toate cele circa 4 500 de comune din țară s-a dovedit pe atunci irealizabil⁹⁴, ideea azi poate fi reluată la un nou nivel⁹⁵. Sarcinile ce se pun în fața cercetării sociologice cer, desigur, depășirea metodei monografiilor și obținerea cu mijloace operative a unei viziuni de ansamblu, pe țară, a problemei⁹⁶. Dar cercetarea istorică a fiecărei unități rămâne pentru istorici o actualitate permanent vie⁹⁷. Sarcina poate fi rezolvată prin unirea eforturilor a numeroși istorici, geografi, economiști, folcloriști, etnografi etc., ale corpului didactic în ansamblu.

În urmă cu câțiva ani, academicianul Andrei Oțetea sublinia însemnătatea cercetărilor asupra domeniilor feudale, dar constata totodată insuficiența numerică a unor asemenea lucrări⁹⁸. Elaborarea studiilor în planul

⁹⁰ C. Șerban (*op. cit.*, p. 365) consideră potrivită întocmirea unor monografii ale Olteniei, Moldovei, Banatului. Același lucru se poate spune și despre Muntenia.

⁹¹ Vezi C. C. Giurescu, *Un vechi oraș al Țării Românești: Cornățelul*, în *Studii și articole de istorie*, II, 1957, p. 95.

⁹² C. Șerban (*op. cit.*, p. 357) menționează patru orașe: Cornățel, Sighișoara, Cluj și București.

⁹³ Vezi bogata bibliografie din: D. Berindei, *Orașul București. reședință și capitală a Țării Românești (1459—1862)*, S.S.I.F., București, 1963, p. 263—278; Fl. Georgescu, D. Berindei, A. I. Cebuc, P. Cernovodeanu, P. Daiche, St. Ionescu, P. I. Panait, C. Șerban, *Istoria orașului București*, vol. I, Muzeul de istorie a orașului București, [1965], p. 457—479.

⁹⁴ Cf. H. H. Stahl, *Masa rotundă: cercetarea sociologică*, în *loc cit.*, p. 8, col. V.

⁹⁵ Cf. G. H. Dumitrescu, *ibidem*.

⁹⁶ Cf. T. Bugnariu, H. H. Stahl, N. N. Constantinescu, Ion Iordăchel, M. Cernea, Ion Bulborea, Ion Drăgan, *ibidem*, p. 8—9.

⁹⁷ În ultima vreme s-a pus și problema editării documentelor școlare (Ilie Popescu-Teiușan, *Preocupări pentru editarea documentelor școlare*, în „Revista de pedagogie”, XIII, 5, 1965, p. 81 sq) și a elaborării unor monografii școlare (I. Cerghit, Oct. Ionescu, L. Topa, *Monografiile școlare*, în „Gazeta învățământului”, XVII, 793, 12 martie 1965, p. 2; Ilie Popescu-Teiușan, *Monografiile școlare*, în *loc. cit.*, XVIII, 860, 12 august 1966, p. 2, col. V; Iosif Gabrea, *Monografiile de școli*, în „Revista de pedagogie”, XV, 10, 1966, p. 88—98).

⁹⁸ A. Oțetea, *Considerații asupra trecerii de la feudalism la capitalism în Moldova și Țara Românească*, în „Studii și materiale de istorie medie”, IV, 1960, p. 354 (vezi enumerarea lucrărilor la p. 351, n. 1, și 354); vezi și S. Columbeanu, *Economia domeniului feudal din Moldova și Țara Românească la începutul secolului al XIX-lea (1800—1830)*, în „Studii”, 18, 2, 1965, p. 323—324, *passim*.

menționat este una dintre sarcinile de stringență actualitate ale istoriografiei noastre de orientare locală.

Academicianul Iorgu Iordan arăta de curînd că în planul institutelor de lingvistică din țara noastră, pentru o perioadă îndelungată de elaborare, figurează un *Dicționar toponimic român*⁹⁹ ceea ce este o necesitate adînc resimțită de cercetările științifice¹⁰⁰. Ne rămîne numai să ne exprimăm dorința ca alături de el (sau poate contopit cu el) să apară un nou *Mare dicționar istoric și geografic al Republicii Socialiste România*, care ar putea fi un *summum* concentrat, științific, al cunoștințelor noastre asupra fiecărei localități, loc istoric, întreprindere și instituție din țară, din trecut și prezent, asupra fiecărui raion, județ, regiune, provincie istorică etc.¹⁰¹.

În ultimii ani au apărut mai multe filme artistice și documentare, diafilme și diapozitive pe teme istorice. Sporirea considerabilă a numărului lor ar aduce un serviciu apreciabil muncii noastre (inclusiv și în sensul integrării de elemente de istorie locală în predare). Ne exprimăm, de asemenea, dorința de a avea un album cu reproduceri de unelte, arme, monumente, costume, gravuri, scheme de organizare a aparatului de stat și armatei etc., datînd din toate timpurile, cu o largă reprezentare pentru fiecare regiune istorică, la care vedem potrivit a anexa o mapă cu discuri pentru fiecare regiune actuală, conținînd muzică, versuri, proză folclorică (se înțelege că doritorul ar putea cumpăra numai cea sau acele mape care-l interesează).

4. *Autorul rîndurilor de față, cu sprijinul altor cadre didactice și al elevilor*, s-a ocupat de-a lungul mai multor ani de studiul istoriei locale. Totodată ne-am îndreptat atenția și asupra problemelor metodice pe care le ridică folosirea elementelor obținute. Multitudinea materialului și nivelul actual de dezvoltare a științei istorice în țara noastră ne-au impus limitarea cercetărilor: în timp (ne-am precizat secolele XVIII—XX) și spațiu (am fixat Muntenia și Oltenia).

Documentarea am desfășurat-o pe mai multe căi¹⁰². Ne-am străduit, desigur, să valorificăm critic ceea ce s-a creat în această direcție pînă acum atît în vechea istoriografie, cît și în cea marxistă, folosind pentru aceasta depozitele principalelor biblioteci de specialitate din București: a Academiei Republicii Socialiste România, a Institutului de istorie al Academiei, cen-

⁹⁹ Vezi Iorgu Iordan, *L'essor des études de linguistique dans la R.P.R. au cours des vingt dernières années*, în *Études d'histoire et de philosophie des sciences*, [Bucarest], Ed. de l'Académie, [1962], p. 301.

¹⁰⁰ Vezi Th. Capidan, *Numele geografice din România și Dicționarul toponimic român*, M.O. și I.S., București, Impr. națională, 1946 („A.A.R. M.S.L.”, s. III, XV, mem. 2), *passim* (trad. fr. publicată în 1948); Ion Donat, *Considerații istorice asupra toponimiei românești* (II), în „Limba română”. XIV, 2, 1965, p. 284.

¹⁰¹ Vezi și propunerea de a se redacta un repertoriu istoric referitor la comune și instituțiile din așezările urbane, alcătuit pe baza monografiilor întocmite de profesorii de istorie (P. I. Roman, *op. cit.*, p. 387).

¹⁰² Indicații asupra studiilor istoriei locale în: N. Adăniloae, Elvira Preda, *Munca de cercetare în domeniul istoriei locale*, în „Studii și articole de istorie”, IV, 1962, p. 19 sq.; N. P. Kuzin, *op. cit.*; H. Botușarov, *Kak da izuccavame minaloto na rodniia kraia, Sofiia*, „Narodna prosveta”, 1961.

trală de stat, centrală pedagogică etc. (am considerat necesară și lectura literaturii beletristice care reflectă realități sociale ale teritoriului și perioadei menționate).

Urmărint cu grijă documentele de partid, presa noastră centrală, cotidianul regional „Steagul roșu”, broșurile, pliantele, placatele, albumele de popularizare a realizărilor locale, cercetînd monumentele și locurile istorice, observînd continuu evoluția contemporană a locurilor în care muncim și reprezentîndu-ne permanent perspectivele ei viitoare, totodată am căutat să lărgim cercetările.

Ne-am îndreptat atenția asupra consultării colecțiilor de documente editate, precum și de catagrafii, recensăminte, hărți (aflăte în manuscris la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhivele statului din București etc.); am parcurs arhiva Sfatului popular al raionului Lehliu, în care am găsit vechi note asupra istoriei comunelor și monografiile raionale; am căutat și alte vechi redacții ale monografiilor raionale, reușind să depistăm cîteva¹⁰³.

O sursă importantă de date ni s-a relevat prin materialul arheologic. De real ajutor ne-au fost elevii, cărora le-am vorbit despre aceasta. În cîteva cazuri ei ne-au semnalat descoperirile făcute în satele natale și ne-au sprijinit în obținerea materialului găsit, precum și a amănuntelor descoperirii. Obiectele găsite le-am expus în cadrul unui colț-muzeu istoric al școlii.

Am considerat util să înjghebăm o colecție numismatică. La începutul fiecărui an școlar discutăm cu elevii despre aceasta și, pentru stimulare, în cazul găririi unor monede interesante, acordăm o mărire cu un punct a proximei note. Am primit pînă acum numeroase exemplare, găsite în diverse împrejurări. Adăugînd și cîteva monede aflăte în descoperirile arheologice, posedăm astăzi piese valoroase (romane din secolul al IV-lea e.n., poloneze din secolul al XVII-lea, austriece și turcești din secolul al XVIII-lea, românești, rusești, sîrbești din secolul al XIX-lea etc.). Ele și-au găsit locul, de asemenea, în cuprinsul colțului-muzeu istoric.

Ni s-a părut necesar să redactăm istoricul fiecărui sat din raion, extinzînd experiența căpătată de noi în redactarea istoricului comunei Afumați¹⁰⁴ și în strîngerea materialului pentru satele comunei Brănești din raionul Lehliu. Faptul că elevii noștri locuiesc în numeroase sate ne-a sugerat ideea ca, la sfîrșitul fiecărui an școlar, să facem apel la ei în vederea redactării benevole de lucrări. Cu regularitate s-au înscris numeroși, cărora le-am făcut instructajul:

a) Problemele de cercetat (vechimea satului, proveniența și naționalitatea populației, moșiile și formele de exploatare a țăranilor, formele luptei de clasă, reformele agrare, constituirea și dezvoltarea întovărășirilor și C.A.P., istoricul școlii, monumente și locuri istorice).

¹⁰³ Vezi notele 77 și 78.

¹⁰⁴ [S. Bărbulescu, D. Ciovlică, S. Costică, L. Roman,] *În comuna Afumați înflăorește o viață nouă*, [multiplicat de Sfatul popular al raionului 1 Mai], București, 1961.

b) Izvoarele scrise (despre care se pot afla știri în sat : broșuri, ziare, reviste, documente, monografiile vechi, memorii etc.) și orale (cercul de informatori : Comitetul de partid și Sfatul popular comunal, profesori și învățători, oameni bătrâni etc.).

c) Tehnica notării și redactării.

Lucrările aduse de elevi sînt citite și adnotate de noi, cerînd completări. La încheierea lucrului, elevul este răsplătit cu o notă, trecută în catalog (de regulă între 8 și 10).

Dar neajunsul rezidă în faptul că elevii liceului nostru fac parte numai dintr-un anumit grup de sate ale raionului. Cum să obținem materiale pentru celelalte ? Cu sprijinul Sfatului popular raional (tov. Iancu Badea, vicepreședinte) ne-am adresat în anul școlar 1964—1965 colectivelor didactice ale școlilor din diferite sate, transmîndu-le indicații similare celor formulate mai sus. Profesorii și învățătorii dintr-o bună parte a acestor școli au redactat lucrările solicitate. În felul acesta, noi am strîns un număr apreciabil de lucrări referitoare la mare parte din satele raionului nostru și chiar din alte raioane, iar cîteva și din alte regiuni (în cazul cînd au fost elevi cu domiciliul propriu sau al rudelor acolo). O parte din aceste materiale le-am înfățișat în colțul-muzeu istoric.

Se ridică, desigur, problema valorii documentare a lucrărilor de istorie a satelor, comunelor, raioanelor, redactate de profesori, învățători și elevi (ne referim atît la cele vechi, aflate de noi în arhiva raionului și la diferitele tovarăși, cît și la cele redactate sub îndrumarea noastră). În măsura în care ele folosesc material documentar scris și diferite urme materiale, iau înfățișarea de studiu științific. Dar adeseori ele se bazează numai pe materialul narativ oral, ceea ce implică o verificare corespunzătoare, fără ca prin aceasta să negăm valoarea lui documentară, deseori menționată de cercetători.

Paralel cu această muncă, noi am întreprins și anchete în anumite probleme : desfășurarea răscoalei în 1888 în satul Fundulea, raionul Lehliu ; lupta pentru înfăptuirea reformei agrare din 1945 în comuna Brănești ; electricizarea satelor din actualul raion Lehliu etc. Ele ne-au furnizat date interesante, care se cer de asemenea confruntate cu alte izvoare (ceea ce în parte am și făcut).

Ne-am îndreptat atenția și asupra folclorului, pornind nu numai de la împrejurarea generală că el reflectă trecutul istoric al poporului nostru (într-o formă specifică artei, bineînțeles), dar și de la împrejurarea specială că, în timp ce se desfășoară pînă azi procesul lent de dispariție a eposului din circulația folclorică vie, numai în Oltenia și în Muntenia se mai păstrează încă în circulație curentă tradiția lui¹⁰⁵. Strîngerea și interpretarea

¹⁰⁵ G. Călinescu și colect. (comitetul general de coordonare), A. L. Rosetti și colect. (comitetul de redacție al volumului), *Istoria literaturii române*, I, București, Edit. Academiei, 1964. p. 118—119. Se amintește și de un Fircă Păun din com. Renașterea, raionul Lehliu, cîntăreț de cîntece bătrînești. Dar o asemenea comună în raion nu există. Este, de fapt, vorba de satul Renașterea, com. Plătărești, raionul Oltenița, iar numele exact al cîntărețului este Fircă Păun, de 73 de ani (informație furnizată la 26 octombrie 1965 de Pipina Efrim din satul acesta, elevă a liceului nostru).

producțiilor artistice populare le folosim atît ca izvor de cunoaștere a istoriei regiunii¹⁰⁶, cît și pentru educația estetică a elevilor. În această întreprindere am avut, de asemenea, sprijinul unor cadre didactice din raion și al unor elevi din școala noastră.

Avem în vedere și utilitatea sociologiei pentru cercetările istorice, constatare făcută de istorici, sociologi, scriitori. Chestiunea este interesantă și însemnătatea ei crește și mai mult azi, cînd P.C.R. îndreaptă atenția cercetătorilor asupra necesității studiilor sociologice¹⁰⁷. Ele pot fi folosite și în domeniul istoriei locale. Pentru aceasta este necesară o continuă și sagace observație a vieții. Noi ne-am ocupat, într-o anumită măsură, de unele realități demografice și toponimice, folosind și de data aceasta colaborarea voluntară a elevilor, ceea ce ne-a furnizat unele știri asupra trecutului.

Relevînd mai sus unele rezultate obținute cu sprijinul altor cadre didactice și al elevilor, nu trecem cu vederea că mai avem multe materiale de studiat, ceea ce ne va stimula munca în viitor. În afară de aceasta, ne îndreptăm privirile spre perfecționarea muncii noastre încă într-o direcție : am lucrat pînă acum cu diferiți elevi, care ne-au semnalat și procurat monede și materiale arheologice, au redactat istoricul cîte unui sat etc. ; crearea însă a unui activ de bază permanent de-abia am început-o în anul școlar 1964—1965 (elevi din clasele a X-a și a XI-a care se pregătesc pentru facultățile de istorie și de istorie-geografie, cărora le-am dat îndrumări asupra redactării fișelor de carte și de probleme, le-am încredințat redactarea unor fișe de problemă și sarcina ca în timpul vacanței de vară să strîngă în satul propriu documente, precum și producții folclorice ce cuprind amintiri istorice) ; această activitate proiectăm s-o lărgim și s-o adîncim, sprijinindu-ne și pe activitatea organizațiilor U.T.C. din școală.

Așadar, căile accesibile pentru studiile de istorie locală sînt multiple, indicîndu-ne necesitatea folosirii tehnicii de cercetare și realizărilor științifice ale unor discipline ca : diplomatica, arhivistica, paleografia, arheologia, numismatica, folcloristica, sociologia etc. Munca este interesantă și, așa cum am arătat mai sus, prezintă o utilitate științifică certă. Cantitatea de probleme ce așteaptă rezolvarea nu este de loc neglijabilă și impune munca susținută a cît mai multor cercetători. Un aport însemnat pot aduce cadrele didactice, al căror număr este azi de peste 175 000¹⁰⁸, adică de trei ori mai mare față de anul 1938¹⁰⁹. De un real folos poate fi activitatea elevilor din liceele de cultură generală (în număr de 393 940 în anul 1966—1967¹¹⁰

¹⁰⁶ Vezi N. P. Kuzin, *op. cit.*, p. 98 : „Folclorul este și el un izvor important de cunoaștere a istoriei regiunii”. Ne referim nu numai la producțiile literar-muzicale, ci și la cele plastice, coregrafice, costumistice, arhitectonice (vezi și C. Dinu, *Folclorul în lecțiile de istorie*, în „Gazeta învățămîntului”, XII, 557, 18 martie 1960, p. 4).

¹⁰⁷ Vezi N. Ceaușescu, *Expunere cu privire la îmbunătățirea organizării și îndrumării activității de cercetare științifică*, București, Edit. politică, 1965, p. 14.

¹⁰⁸ Vezi *Congresul Partidului Comunist Român, Raportul C.C. al P.C.R.*..., p. 64.

¹⁰⁹ Vezi Ștefan Bălan, *Cuvîntare [la Congresul al IX-lea al P.C.R.]*, în *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, p. 659.

¹¹⁰ Vezi M. Constantinescu, *La început de an școlar*, în „Contemporanul”, 37 (1040), 16 septembrie 1966, p. 1 (totalizarea a fost făcută de noi).

față de 29 004 în 1938—1939¹¹¹ și a studenților (peste 136 000 în 1966—1967¹¹² față de 26 489 în 1938—1939¹¹³. Dar problema nu constă numai în creșterea într-adevăr gigantică a detașamentului intelectualității (și al celei în devenire) din cîmpul școlar. Ea constă mai ales în faptul că avem un material uman nou, cu o altă conștiință socială. Și aceste noi posibilități, creație a regimului nostru, a muncii de mulți ani a partidului, pot fi folosite pentru prosperarea continuă a istoriografiei de orientare locală.

Formele de atragere a elevilor sînt foarte diverse, experiența multor profesori putînd fi generalizată cu folos¹¹⁴. S-au evidențiat, de asemenea, diverse forme de participare a studenților (cum sînt, de pildă, brigăzile complexe de studii și documentare formate din studenți de diferite specialități, care — la sfîrșitul anului de studii — strîng material pe anumite trasee, pe baza căruiia întocmesc lucrări de cercetare științifică și desfășoară simpozioane¹¹⁵.

Importanța studiului istoriei locale constă însă nu numai în utilitatea sa pentru dezvoltarea științei istoriei patriei. Însăși atragerea largă pe acest făgaș a elevilor, studenților, învățătorilor și profesorilor contribuie activ la educarea lor în spiritul patriotismului socialist. Iar profesorul de istorie, stăpînind un bogat, variat și interesant material de istorie locală, poate spori considerabil eficacitatea instructiv-educativă a predării cursului.

¹¹¹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1966*, [București, 1966] (Dir. Centr. de Statistică), p. 495.

¹¹² Vezi N. Ceaușescu, *Cuvîntarea la adunarea festivă din capitală pentru deschiderea noului an universitar*, în „Știința”, XXXVI, 7 121, 4 octombrie 1966, p. 1.

¹¹³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1966*, p. 490.

¹¹⁴ Vezi, de pildă, P. I. Roman, *op. cit.*, p. 379—381; V. Popeangă, *op. cit.*

¹¹⁵ *Ore de istorie la fața locului*, în „Știința tineretului”, XXI, s. II, 5 045, 5 august 1965, p. 2—3; *Anchetă folclorică*, în *loc. cit.*, XXI, s. II, 5 056, 18 august 1965, p. 1, col. I.